

Cinca frontera de Catalunya

Autor:

Data de publicació: 03-11-2013

El Cinca consta ja el 839 com a límit occidental del bisbat d'Urgell. Cent anys més tard, tanmateix, establerta de manera definitiva la nova diòcesi de Ribagorça (de Pallars i Ribagorça fins a mitjan segle X), aquest límit es veié depassat en estendre's la jurisdicció dels bisbes ribagorçans a Sobrarb, de manera paral·lela al domini que hi adquiriren els comtes de Ribagorça, el qual arribà, a la fi del segle X, probablement fins a la vall de Broto. Després de la unió del comtat de Ribagorça-Sobrarb al nou regne d'Aragó (vers el 1037), la conquesta ribagorçana sota el govern autònom de l'infant Pere arribà a Graus (1083) i seguí la riba esquerra del Cinca fins a Montsó (1089) i encara fins a les portes de Fraga i de Lleida (1092-93); amb tot, la qüestió de la frontera entre Aragó i Ribagorça fou heretada per les respectives seus episcopals. Així, bé que el concili de Jaca del 1063 establí que el límit era el Cinca, des dels Pirineus fins a Vallobar, ben aviat sorgiren conflictes, tant respecte a la jurisdicció de les valls de Bielsa i de Gistau, com sobre els territoris situats entre el Cinca i l'Alcanadre, al sud de la serra d'Arbe, els quals restaren al bisbat ribagorçà en la partició del 1080. Els bisbes ribagorçans afirmaren la nova frontera de l'Alcanadre gràcies a l'actitud favorable de Pere I d'Aragó, i traslladaren llur residència a Barbastre (1100), fins que el bisbe Ramon de Roda en fou violentament expulsat pel d'Osca (1116-17). Recuperats novament pel bisbe ribagorçà els territoris usurpats el 1130, aquest en fou de nou desposseït per decisió del papa Eugeni III el 1145, quatre anys abans del trasllat de la seu de Roda de Ribagorça a Lleida (1149). No tot el territori entre el Cinca i l'Alcanadre retornà a Osca, per tal com Ramon Berenguer IV, a fi d'evitar noves pertorbacions, atorgà Alquèssar i les seves sufragànies al restaurat (1048) bisbat de Tortosa. El plet, però, no s'acabà definitivament fins a la butlla d'Innocenci III del 1203, que atribuïa a Lleida les valls de Gistau i de Bielsa, i a Osca, Barbastre i els seus termes, i repartia entre ambdues seus la resta del territori entre el Cinca i l'Alcanadre, amb la qual cosa el Cinca, entre el mont Perdut i Montsó, esdevingué límit eclesiàstic entre Catalunya i Aragó fins a la creació del bisbat de Barbastre el 1571.

Amb la unió del comtat de Barcelona i del regne d'Aragó (1137) restà indeterminat a quin dels dos estats calia atribuir les noves conquestes de Lleida, Fraga i Mequinensa (1149), i no fou fins a les constitucions de pau i treva del 1173 que hom definí Catalunya com a estesa "de Salses a Tortosa i Lleida amb llurs termes", i, a les corts de Lleida del 1214, "fins al Cinca". Tanmateix, la qüestió no es plantejà de manera definitiva sinó amb motiu del tercer testament de Jaume I; en atribuir Aragó i Catalunya a dos fills diferents, hagué d'establir llur límit, i, si bé l'establí inicialment al Segre (motiu pel qual els lleidatans juraren l'infant Alfons com a hereu d'Aragó a les corts de Daroca), a les corts de Barcelona del 1244 que havien de jurar hereu de Catalunya l'infant Pere, els catalans aconseguiren que Jaume I definís Catalunya com a compresa "de Salses al Cinca", no sense l'oposició dels aragonesos (que consideraven que Ribagorça i les conquestes entre el Cinca i el Segre els corresponien) i dels mateixos lleidatans. Aquest límit, però, es mantingué com a definitiu, i el testament del 1248 especifica que s'estenia des de la vall de Bielsa, compresa a Catalunya, fins a Mequinensa.

Les reclamacions dels aragonesos, ajudats per l'actitud dels ribagorçans, que volien deslliurar-se del pagament del bovatge, féu que Jaume II de Catalunya-Aragó declarés als aragonesos units a les corts de Saragossa del 1300 que Ribagorça, Sobrarb i la Llitera eren d'Aragó; per la seva banda, les corts de Barcelona del 1305 aprovaren un capítol de cort que declarava que Catalunya arribava fins al

Cinca. Jaume II no aprovà aquell capítol, d'acord amb l'opinió del justícia d'Aragó, Ximèn Peres de Salanova: així pagava al justícia i a les corts aragoneses la fidelitat manifestada arran de les darreres desavinences entre el rei i la Unió aragonesa. El comtat de Ribagorça fou exclòs, aleshores, de Catalunya, i la Llitera fou partida a la clamor d'Almacelles, fins a la seva confluència amb el Cinca, riu que continuà com a límit només en el seu curs més baix (Fraga fou considerada explícitament com a catalana pel mateix Ximèn Peres de Salanova el 1311). Tanmateix, el 1322 Jaume II modificà la decisió sobre Ribagorça en donar el comtat (entre la Noguera Ribagorçana i Tronçet) en feu honorat al seu fill, l'infant Pere, amb la condició que el lligam feudal es regís pels Usatges de Barcelona.

La inclusió de Fraga a Aragó tingué lloc probablement durant el regnat de Ferran II de Catalunya-Aragó. El 1642, finalment, durant la guerra dels Segadors, el comtat de Ribagorça fou de nou annexat, temporalment, a Catalunya. Les conseqüències d'aquella guerra a la Llitera feren, a més, modificar sensiblement el mapa lingüístic a causa de les destruccions de poblacions (com Binèfar) i els repoblaments posteriors amb gent de la dreta del Cinca; així, bé que el 1600 Montsó encara era considerada de llengua catalana, al segle XVIII una frontera lingüística travessava la Llitera, a l'est de Montsó i de Binèfar. Al comtat de Ribagorça, igualment, la zona de la baixa vall de l'Éssera centrada a Graus i el sector més meridional, al voltant de Fonts, d'Estada i d'Estadella, de llengua catalana encara als ss XVI i XVII i que conservava, encara a la fi del segle XIX, un parlar de transició força catalanitzat, es castellanitzà ràpidament al llarg del segle XX. Entre Vilella de Cinca i Mequinensa, en canvi, la zona lingüísticament catalana ha ultrapassat sempre el Cinca, fins al punt que el terme de Fraga arriba fins a més de 30 km a l'oest d'aquest riu.

The Cinca as a frontier in history

www.racocatala.com/franjadeponent
L'Aiguabarreig